

Empirická studie

HOMOLOVÁ, E., VAŠAŠOVÁ, Z. 2019. Zmeny v motivačných faktoroch v jazykovej edukácii seniorov. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*, roč. 9, č. 2, s. 23–38. ISSN 1804-526X. <https://doi.org/10.11118/lifele20190902023>

Príspevok redakcie obdržela: 21. 1. 2019.

Upravený príspevok po recenzním řízení přijat k publikování: 31. 5. 2019.

ZMENY V MOTIVAČNÝCH FAKTOROCH V JAZYKOVEJ EDUKÁCII SENIOROV

Eva Homolová, Zlata Vašašová

Abstrakt: Jedným z problémov súčasnosti je starnutie populácie. Podiel seniorov sa bude aj naďalej zvyšovať a spoločnosť sa musí na túto situáciu pripraviť. Jednou z možností je umožniť seniorom vzdelávať sa, čo vo viacerých európskych krajinách zabezpečujú univerzity tretieho veku, ktoré ponúkajú rôzne vzdelávacie podujatie, z ktorých kurzy cudzích jazykov sa tešia veľkej obľube. Seniori ako špecifická skupina učiacich sa majú svoje potreby a záujmy, ktoré ovplyvňujú ich ochotu byť znovu v role žiaka. Cieľom našej štúdie je zistiť, ktoré motivačné faktory ovplyvňujú seniorov zapísať sa na jazykový kurz anglického jazyka a pokračovať v jazykovom vzdelávaní aj nasledujúci rok. Motivačné faktory sme rozdelili na primárne (poznávanie, sociálne a osobné), ktoré ovplyvňujú rozhodnutie seniora zapísať sa na jazykový kurz a sekundárne (vzťahy v skupine, osobnosť učiteľa, výučbové metódy, prostredie a úspech), ktoré ovplyvňujú rozhodnutie pokračovať alebo naopak opustiť jazykový kurz. Analýzou štyroch kazuistik zisťujeme motiváciu a kombináciu primárnych a sekundárnych motivačných faktorov ovplyvňujúcich rozhodovací proces štyroch senioriek pokračovať alebo opustiť jazykový kurz anglického jazyka.

Kľúčové slová: jazyková edukácia seniorov, primárne a sekundárne motivačné faktory, rola učiaceho sa, anglický jazyk, prípadová štúdia, dotazník, neformálny rozhovor

Changes in Motivation Factors in Language Education of Senior Learners

Abstract: Nowadays, education of seniors has become an important topic as the number of seniors in the population is continually growing all over Europe. In Slovakia, as well as in other European countries, Universities of the Third Age offer

a variety of educational programs, out of which language courses have become most preferred. Seniors, as a specific group of language learners, have their own needs, wants and lacks which influence their motivation to step again into the role of a learner. The purpose of our study is to focus on those motivation factors that play an essential role in senior's decision making to sign in the English language course and complete it. Based on the knowledge of motivation, we divide seniors' motivational factors into two categories: primary factors (cognitive, social and personal) are present at the initial stage of signing in the course. Secondary factors (social relations within the group, teacher, teaching methods and success) have a significant impact on seniors in affecting them to continue or drop out the course. Analyzing four case studies, we attempt to find out how the intensity and combination of motivational factors change during the language course and what impact it has on learners.

Key words: senior, language learning, English language course, motivation, primary/secondary motivational factors, questionnaire, interview

V súčasnosti naša spoločnosť zažíva prudké starnutie obyvateľstva spôsobené prevažne zvyšujúcou sa dĺžkou dožitia a nízkou mierou pôrodnosti. Odborníci analyzujú negatívne dopady starnutia obyvateľstva hlavne na verejné financie, ale menšia pozornosť sa venuje vplyvu starnutia na národné hospodárstvo z pohľadu zmien v ponuke výrobkov, služieb a pracovnej sily. Uvedené úzko súvisí s pojmom strieborná ekonomika, ktorej názov vychádza zo šedivenia vlasov starnúcej populácie a voľne by sa dala definovať ako potenciál, ktorý predstavujú inovatívne produkty a služby vyvinuté pre zvyšovanie kvality života v narastajúcom veku (Páleník, 2014). Strieborná ekonomika je teda prirodzeným odrazom prebiehajúcej populačnej zmeny a ovplyvňuje všetky oblasti spoločnosti – vzdelávanie nevynímajúc. Analogicky s termínom strieborná ekonomika, môžeme uviesť termín strieborná edukácia. V širšom kontexte sem môžeme zaradiť všetky vzdelávacie inštitúcie, ktoré poskytujú bezplatné resp. platené vzdelávanie výhradne pre ľudí v seniorskom veku, rôzne krátkodobé a dlhodobé projekty zamerané na vzdelávanie danej vekovej skupiny, študijný materiál a pomôcky na štúdium a pod. Ak spoločnosť chápe starnutie obyvateľstva ako výzvu a nie ako hrozbu, tak edukácia seniorov umožňuje saturovať požiadavky seniora na zmysluplné vyplnenie voľného času, ktoré preňho vyplynuli z novej životnej situácie ohraničenej odchodom do dôchodku. V užšom slova zmysle striebornú edukáciu môžeme chápať ako všetky pedagogické, psychologické a didaktické zásady a kategórie, ktoré je potrebné uplatňovať pri tvorbe a realizácii jednotlivých vzdelávacích podujatí ako je stanovenie krátkodobých a dlhodobých cieľov, výber metód, techník a učebných úloh, organizačné

formy a prostriedky a didaktické zásady (Špatenková & Smékalová, 2015, s. 25).

1 Motivácia seniorov byť v role učiaceho sa jedinca

Jedným zo základných predpokladov úspešnosti v akejkoľvek ľudskej činnosti je motivácia jedinca začať činnosť vykonávať a zotrvať v nej dovtedy, kým nesplní cieľ, ktorý si stanovil sám, alebo ktorý pre neho vyplýva z určitej životnej situácie. Existuje veľa definícií motivácie a zo všeobecného hľadiska ju odborníci považujú za psychologický proces, ktorý aktivizuje správanie a konanie jedinca a dáva mu účel a smerovanie, ktoré rezultuje v dosiahnutí určitého cieľa (Turek, 2014; Harmer, 2009). Skúmanie motivácie je teda hľadaním odpovede na otázku, prečo sa jedinec správa určitým spôsobom.

Aj v cudzojazyčnej edukácii je motivácia a jej faktory dôležitým predpokladom, na akej úrovni a či vôbec učiaci dosiahne určitú úroveň komunikačnej kompetencie (podľa SERR A1–C2). Motivácia musí byť v súlade so psychickou a fyzickou charakteristikou učiaceho sa. V osobnosti každého učiaceho sa je veľa činiteľov, ktoré spôsobujú, čo sa naučí, ako sa to naučí a či to dokáže aj využiť vo svoj prospech. V edukačnej praxi sú prípady, že niekto sa v rovnakej situácii naučí veľa, druhý menej a iný nič (Mareš, 1998).

Seniorov v edukačnom prostredí môžeme považovať za veľmi rôznorodú skupinu a jej heterogenita je spôsobená tým, že každý má za sebou už mnoho prežitého v rodinnom, spoločenskom a pracovnom prostredí. Skupina je teda vytvorená jedincami s rozdielnymi skúsenosťami v role žiaka, s rôznym postavením v zamestnaní, s úspechmi či sklamaním v rodinnom živote, s rozdielnou úrovňou psychických funkcií (vnímanie, pamäť, pozornosť, myslenie, city) a pochopiteľne s vyhranenými osobnostnými charakteristikami. Úlohu zohráva aj vek učiacich sa, pretože v seniorskej skupine môžu byť 62roční jedinci, ale aj jedinci s vekom nad 90 rokov. Veľký vekový rozdiel (25–30 rokov) znevýhodňuje starších seniorov pred mladšími. Zmeny, ku ktorým dochádza v období sénia v sociálnej, psychologickej a biologickej oblasti, významne ovplyvňujú motiváciu seniora, začať sa vzdelávať v kolektíve iných seniorov a prijať na seba rolu učiaceho sa žiaka. Viacerí autori uvádzajú niekoľko motivačných faktorov vychádzajúcich z aktuálnych potrieb seniorov (Krystoň & Kariková 2015; Határ & Grofčíková, 2016; Špatenková & Smékalová, 2015; Vašašová et al., 2016).

Sú to:

1. Vzdelávacie potreby (kognitívne potreby).
2. Sociálne potreby (potreba sociálnych kontaktov, vytváranie nových vzťahov).

3. Osobnostné potreby (sebarealizácia, uznanie).

Pod vzdelávacími potrebami rozumieme túžbu a snahu seniora dozvedieť sa niečo nové v odbore, ktorým sa v pracovnom živote zaoberal, alebo naopak vzdelávať sa v odbore, ktorý patril a stále patrí medzi jeho koníčky a počas pracovného života naň nemal dostatok času. Absolvovanie niektorého vzdelávacieho programu a získanie zručnosti môže dokonca znamenať opätovné získanie pozície na pracovnom trhu.

Pod sociálnymi potrebami, ktoré rezultujú vo vstúpení do roly žiaka, rozumieme saturáciu spoločenských vzťahov a kontaktov. Prax poukazuje na to, že v období staroby pracovné vzťahy postupne zanikajú. Seniori, pre ktorých bola profesionálna rola spojená s výkonom povolania najdôležitejšia súčasť ich života a silne sa s ňou identifikovali, môže jej zánik spôsobiť depresiu (Krystoň & Kariková, 2015). Rovnako postupne slabne aj rodičovská rola, ale dôležitý význam môže mať starorodičovská rola, v ktorej často zaneprázdnených rodičov nahrádzajú starí rodičia.

Pod osobnostnými potrebami rozumieme zvyšovanie sebavedomia seniora, snahu dokázať sebe a okoliu, že ešte zvládne niečo nové, čo môže byť spojené aj s ocenením okolia. Sem môžeme zaradiť aj túžbu zmysluplne vyplniť voľný čas a dať svojmu životu zmysel a smerovanie v podobe povinností spojených so vzdelávaním (účasť na prednáškach a seminároch, príprava na vyučovanie a pod.)

Edukácia v období staroby umožňuje saturovať všetky tri skupiny potrieb a na ich základe môžeme konkretizovať motivačné faktory ovplyvňujúce seniora byť v role učiaceho sa jedinca. V centre našej pozornosti je nielen akt prijatia tejto roly zapísaním sa do kurzu, zaplatením školného, prítomnosťou na úvodnom stretnutí, ale ide nám hlavne o to, čo spôsobuje, že niektorí jedinci zotrávajú v kurze, ukončia ho a pokračujú v ďalšom ročníku a na druhej strane iní štúdium prerušia a nepokračujú v kurze. Predpokladáme, že vstupné motivačné faktory (primárne) majú rôznu intenzitu a tá sa mení počas priebehu kurzu. Spektrum motivačných faktorov sa rozširuje o ďalšie faktory (sekundárne) vznikajúce v priebehu konania jazykového kurzu a tieto významne ovplyvňujú rozhodnutie seniora pokračovať alebo opustiť jazykový kurz (Homolová, 2018).

Podľa spomenutej autorky do skupiny **primárnych faktorov** zaraďujeme:

1. **Vzdelávacie potreby** môžeme konkretizovať do týchto motivačných faktorov:

- Získať a rozšíriť si jazykovú kompetenciu (slovná zásoba, gramatika, výslovnosť).
- Získať schopnosť komunikovať v ústnej/písomnej forme.

- Schopnosť porozumieť textom v tlačenej a hovorenej podobe.
  - Vedieť prekladať texty z/do ANJ.
  - Pochopiť podobnosti a rozdiely vo fungovaní materinského a cudzieho jazyka.
  - Získať vedomosti o kultúre anglicky hovoriacich krajín prípadne iných krajín.
2. **Sociálne potreby** môžeme konkretizovať do týchto motivačných faktorov:
- Pravidelný kontakt s ľuďmi.
  - Vytvorenie nových priateľských vzťahov.
  - Saturovanie potreby ľudského spolužitia a zdieľania.
  - Spoločné a zmysluplné trávenie voľného času s novými priateľmi.
3. **Osobnostné potreby** môžeme konkretizovať do týchto motivačných faktorov:
- Skúsiť, či sa dokážem jazyk naučiť.
  - Dokázať sám sebe a okoliu, že sa jazyk naučí.
  - Byť moderným seniorom.
  - Prekonať sám seba a svoju pohodlnosť.
  - Zmysluplne využiť voľný čas.
  - Mať režim dňa a určité povinnosti.
  - Získať pocit úspechu, zadostučinenia, sebanaplnenia.

Niektoré primárne faktory sú intenzívnejšie a hrajú dôležitejšiu úlohu v rozhodovacom procese seniora. Predpokladáme, že z každej skupiny sú vo finálnej kombinácii zastúpené faktory v rôznej intenzite a tá ovplyvní konečné rozhodnutie vstúpiť do edukačného procesu. V realizačnej fáze kurzu sa pod vplyvom konkrétnej skúsenosti, spektrum motivačných faktorov rozširuje. Na jednej strane to súvisí s prvými dojmami a prežívaním pri vstupe do triedy (prostredie, kolektív a celková atmosféra), čo senior možno nedokáže verbalizovať, ale to cíti. Na druhej strane významnú úlohu má osobnosť učiteľa a jeho profesionalita, čo môže eliminovať negatívne a posilňovať pozitívne pocity.

Do skupiny **sekundárnych faktorov** zaraďujeme:

1. Faktory súvisiace s prostredím:

- Prijemná svetlá a teplá trieda.
- Pohodlné stoličky a ostatný nábytok, možnosť bezpečného pohybu po triede.
- Umiestnenie triedy (blízkosť výťahu a toaliet).

- Vybavenie miestnosti učebnými pomôckami a technikou.
- Rozvrh hodín.

2. Faktory súvisiace s kolektívom:

- Získanie nových priateľov, sympatický kolektív.
- Rituály po skončení hodiny (pravidelné spoločné posedenie na káve, prechádzky, spoločné záujmy).
- Pocity spolupatričnosti, spoločného cieľa, povzbudzovanie sa navzájom, pomoc.
- Príjemná atmosféra, klíma, radosť, spoločné prežívanie úspechu.
- Ochota spolupracovať v pároch a skupinách.

3. Faktory súvisiace s učebným materiálom?

- Obsahová a formálna vhodnosť učebnice a ďalšieho učebného materiálu.
- Dostupnosť mimoučebnicového materiálu na precvičovanie doma.
- Možnosť kontrolovať svoj progres.

4. Faktory súvisiace s osobou učiteľa:

- Profesionálne zručnosti:
  - výber učiva,
  - vhodnosť metód prezentovania a precvičovania jazykových prostriedkov a činností,
  - využívanie rozličných foriem práce (párová, skupinová, hromadná, individuálna),
  - výber učebných úloh v súlade s cieľom hodiny (riadené, poloriadené, komunikačné úlohy, hry, zahrievacie aktivity),
  - integrácia činností a ich zameranie na komunikačný cieľ.
- Osobnostné vlastnosti:
  - flexibilitnosť, etické správanie,
  - nepodceňovanie seniorov a citlivý prístup rešpektujúci osobnosť seniora (zdravotné, psychologické obmedzenia),
  - pravidelná spätná väzba od seniorov a prispôbovanie výučbového procesu ich požiadavkám,
  - schopnosť sebareflexie.

Predpokladáme, že niektoré z uvedených faktorov sú permanentné a ostávajú rovnako silne motivujúce na začiatku aj v priebehu vzdelávania. Zmeny v motivačných faktoroch môžu spôsobiť, že senior prežíva negatívny zážitok a prestane navštevovať kurz.

Tabuľka 1

Charakteristika výskumnej vzorky

Meno	Vek	Vzdelanie	Predchádzajúca skúsenosť s ANJ	Žije s rodinou/sama
Helena	71	VŠ	áno	so sestrou
Marta	68	SŠ	áno	sama
Viera	68	VŠ	nie	sama
Anna	74	SŠ	nie	s manželom

2 Metodológia

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť:

1. Prítomnosť primárnych motivačných faktorov pri rozhodovaní zapísať sa do jazykového kurzu.
2. Prítomnosť sekundárnych motivačných faktorov ovplyvňujúcich rozhodnutie seniorov pokračovať v jazykovom kurze angličtiny nasledujúci rok alebo ho zanechať.

Zamerali sme sa na zodpovedanie týchto výskumných otázok:

1. Čo spôsobuje zmenu v pôsobení niektorých primárnych faktorov počas jazykového kurzu?
2. Je osobnosť učiteľa tým faktorom, ktorý najviac ovplyvňuje rozhodnutie seniora opustiť alebo pokračovať v jazykovom kurze?

Ako stratégiu pre výber vzorky sme si zvolili zámerný výber. Respondentky museli spĺňať tieto podmienky:

- Dosiahnutý vek 62+.
- Ukončený pracovný pomer.
- Účasť na jazykovom kurze anglického jazyka.

Výskumu sa zúčastnili štyri účastníčky jazykového kurzu anglického jazyka.

Všetky seniorky bez ohľadu na predchádzajúcu skúsenosť sa zapísali do jazykového kurzu pre začiatočníkov. Helena a Marta to odôvodnili tým, že si chcú zopakovať učivo od začiatku, lebo si už nič nepamätajú.

Na realizáciu tohto výskumu sme si zvolili kazuistiku (4 účastníčok kurzu). Za účelom zberu údajov sme použili dotazníkovú metódu vlastnej proveniencie a dva individuálne neformálne rozhovory – jeden na začiatku jazykového kurzu a druhý počas kurzu.

Cieľom prvého dotazníka bolo zistiť vplyv primárnych motivačných faktorov v procese rozhodovania začať navštevovať jazykový kurz (prvý dotazník + rozhovor). Dotazník pozostával z 10 položiek zameraných na primárne motivačné faktory. Respondentky vyznačili percentuálny podiel jednotlivých faktorov podľa toho, ako intenzívne boli prítomné pri ich rozhodovaní. V dotazníku (tabuľka 2) sú zastúpené tieto oblasti: vzdelávacie (3 položky), sociálne (3 položky) a osobnostné (4 položky).

Prvé dotazníkové šetrenie a doplňujúci rozhovor sme uskutočnili individuálne s každou respondentkou na začiatku kurzu. Čím vyššie percento respondentky uviedli, tým väčší význam mala daná položka v rozhodovacom procese zapísať sa na jazykový kurz pre danú účastníčku.

Cieľom druhého dotazníka bolo zistiť:

1. zmeny v niektorých primárnych faktoroch počas kurzu;
2. prítomnosť sekundárnych faktorov.

Druhý dotazník pozostával z 15 položiek zameraných na sekundárne motivačné faktory. V dotazníku (tabuľka 3) sú zastúpené tieto oblasti: prostredie (2 položky), kolektív (4 položky), učebný materiál (2 položky), osobnosť učiteľa (7 položiek). Respondentky vyznačili percentuálny podiel jednotlivých faktorov, podľa toho, ako sa splnili ich očakávania (100 % veľmi významný motivačný faktor – 0 % bezvýznamný motivačný faktor). Predpokladali sme, že splnenie/nesplnenie očakávaní ovplyvní ich názor na správnosť/nesprávnosť svojho rozhodnutia a tiež záujem pokračovať v kurze.

3 Výsledky výskumu a diskusia

3.1 Výsledky prvého dotazníkového šetrenia na začiatku kurzu

Na základe zistení v dotazníku interpretujeme výsledky podľa mien:

HELENA

Najviac motivujúce: vzdelávacie položky (100 %).

Najmenej motivujúce: sociálne položky (okrem „zmysluplné trávenie času“ – 70 %) a osobnostné položky (okrem „získať pocit úspechu“ – 50 %).

Z rozhovoru vyplynulo, že pri rozhodovaní navštevovať jazykový kurz boli veľmi silné pohnútky súvisiace s jazykovým vzdelávaním. Helena bola učiteľkou nemeckého jazyka, má cit pre jazyk a pozná stratégie učenia sa. Angličtinu sa učila ako samouk pred mnohými rokmi. Do staronovej roly nastupuje s presvedčením, že sa jazyk dokáže naučiť a je rozhodnutá pre to urobiť všetko. Aj napriek tomu, že je veľmi spoločenská, sociálne pohnútky

Tabuľka 2

Primárne faktory motivácie v percentách (%)

	Primárne faktory	Helena	Marta	Viera	Anna
1.	Získať komunikačnú kompetenciu v angličtine	100	100	50	80
2.	Vedieť prekladať jednoduché texty z/do ANJ	100	80	50	70
3.	Získať vedomosti o kultúre anglicky hovoriacich krajín	70	30	40	80
4.	Pravidelný kontakt s ľuďmi	20	30	100	70
5.	Vytvoriť nové priateľské vzťahy	20	30	100	90
6.	Zmysluplne tráviť voľný čas s inými ľuďmi	70	40	70	70
7.	Skúsiť či sa ešte dokážem niečo (jazyk) naučiť	10	60	20	50
8.	Byť modernou seniorkou	0	0	70	70
9.	Prekonať samú seba a svoju pohodlnosť	0	10	70	50
10.	Získať pocit zadostúčenenia a úspechu	50	60	20	70

sú u nej menej motivujúce. Odôvodňuje to tým, že žije so sestrou a obe sú aktívne v turistickom krúžku.

MARTA

Vysoko motivujúce: vzdelávacie položky 80–100 % (okrem „získania poznatkov o kultúre“ – 30 %).

Najmenej motivujúce: sociálne položky (30–40 %).

Nulovú hodnotu má položka „byť modernou seniorkou“.

Marta pracovala na vedúcej pozícii a je veľmi sebavedomá. V minulosti ovládala hovorovú angličtinu, pred 25 rokmi pracovala ako pomocníčka v domácnosti v USA. Jej snaha zvládnuť anglický jazyk na komunikačne vyššej úrovni je podnietená túžbou lepšie sa dohovoriť v Austrálii, kde žije jej dcéra. Aj preto sú u nej silné pohnútky súvisiace so vzdelávacími potrebami. Hoci vytvorenie nových vzťahov nepodceňuje, nie sú pre ňu podstatné. Vedie aktívny život, má priateľky a veľa voľného času trávi na záhradke. Zdôraznila, že je cieľavedomá, cíti sa dobre a svoju pohodlnosť nemusí prekonávať.

VIERA

Vysoko motivujúce: sociálne položky 70–100 %.

Menej motivujúce: vzdelávacie položky (50 %) + veľmi silno u nej rezonuje túžba „byť modernou seniorkou“ a túžba „prekonať svoju pohodlnosť“ – 70 %.

Viera bola učiteľkou mimo miesta trvalého bydliska, je bezdetná a žije sama. Počas pedagogickej kariéry mala dostatok sociálnych kontaktov s kolegynami, žiakmi a rodičmi, a aj preto si neutvorila iné priateľské vzťahy. Po odchode do dôchodku sa cíti osamelo a jazykové vzdelávanie považuje za možnosť, ako môže saturovať potrebu po spoločenskom kontakte a získať kamarátky. Pohnútky súvisiace so sociálnou oblasťou sú veľmi silné a dôležitejšie ako vedomostné. Pripúšťa, že vždy mala problémy nadväzovať a upevňovať priateľstvá a príčinu vidí aj vo svojej pohodlnosti a lenivosti. Chce sa prinútiť niečo robiť, pretože nemá žiadne záujmy, ktoré by mohla zdieľať s inými ľuďmi. Má obavy z moderných technológií, myslí si, že na to už nemá.

ANNA

Vysoko motivujúce: kombinácia vzdelávacích a sociálnych položiek (70 až 90 %).

Ostatné položky: sociálne sú mierne nadpriemerné (50–70 %).

Anna pracovala ako úradníčka a nemá žiadne predchádzajúce skúsenosti s angličtinou. Hoci žije s manželom, cíti sa niekedy osamelá a túži nadviazať priateľstvá s inými ľuďmi. Rada by sa častejšie dostala medzi ľudí a dúfa, že sa vytvorí skupina, ktorá bude spolu tráviť čas aj mimo výučby. Má veľmi pekný vzťah s vnučkou, ktorá u nej trávi dve popoludnia v týždni a budú sa „spolu učiť angličtinu“. Chce byť modernou babičkou, ktorá môže vnučku inšpirovať. Má pozitívny vzťah k moderným technológiám, často pracuje s internetom.

3.2 Výsledky druhého dotazníkového šetrenia uskutočneného počas kurzu

Dotazník sme rozdali respondentkám individuálne po niekoľkých mesiacoch trvania kurzu. V snahe získať komplexný obraz o prítomnosti a intenzite sekundárnych faktorov, sme účastníckam položili aj niekoľko doplňujúcich otázok. V závere sme sa opýtali na predbežný záujem/nezáujem pokračovať v štúdiu a ktorý je najdôležitejší motivačný faktor ovplyvňujúci ich finálne rozhodnutie. Čím vyššie percento účastníčky uviedli, tým viac sa splnili ich očakávania týkajúce sa uvedených motivačných položiek (tabuľka 3), (100 % vysoká intenzita položky „uvedené je pre mňa dôležité, splnilo moje očakávania“; 0 % nízka intenzita položky „uvedené nie je pre mňa dôležité, nesplnilo moje očakávania“).

Položky 1–2 súvisia s prostredím.

Položky 3–6 súvisia s kolektívom.

Položky 7–11 súvisia s učebným materiálom.

Položky 12–15 súvisia s osobnosťou učiteľa.

HELENA

Výsledky poukázali na vplyv primárnych položiek spojených so vzdelávacími potrebami. Helena za vysoko motivujúce považovala tie činnosti, ktoré priamo súviseli s prezentáciou a precvičovaním jazyka a didaktickými spôsobnosťami učiteľa. Bolo pre ňu dôležité, že sa dokáže vnútorne motivovať a nájsť doplnkový učebný materiál. Rovnako pre ňu nie je dôležitý kontakt s ostatnými seniormi v skupine (okrem precvičovania angličtiny na hodine), nezúčastňuje sa ani spoločných rituálov a nevytvorila si nové vzťahy. Sociálne faktory neboli pre ňu motivujúce, ale tvrdí, že nemá voči ostatným spolužiakom žiadne výhrady a v skupine sa cíti príjemne.

MARTA

U Marty mali veľký význam tie vzdelávacie faktory, ktoré sú úzko prepojené s praktickým využitím komunikovať s príbuznými po anglicky. Kurz však nesplnil jej očakávania. Položky, ktoré hodnotila veľmi nízko, súvisia s pedagogickými zručnosťami učiteľa. Zdôraznila, že na každej hodine robia postupne riadené gramatické cvičenia z učebnice, čítajú nahlas a prekladajú texty. Podľa nej vyučujúca väčšinu času používa materinský jazyk a časť hodiny počúvajú „zážitky a názory učiteľky a ostatných“ v slovenčine. Aj napriek tomu, že viackrát zdôraznila nielen svoje výhrady k výučbe, nič sa nezmenilo. Hoci potreba kontaktu s ľuďmi a vytváranie nových vzťahov mali na začiatku priemernú motiváciu, v priebehu kurzu získala na intenzite a Marta sa teší, že získala nové priateľky, s ktorými sa stretáva aj mimo vyučovania.

VIERA

Počiatočné vzdelávacie faktory u Viery mali len priemernú silu. Veľmi významné pre ňu boli pohnútky súvisiace s vytváraním nových sociálnych kontaktov a saturovaním potreby byť v pravidelnom styku s inými ľuďmi. Zároveň bola silná túžba byť modernou seniorkou a dokázať prekonať samú seba. Už na začiatku kurzu sa jej nepodarilo „zapadnúť do kolektívu“ a nevytvorila si s nikým bližší vzťah. Hoci sa spočiatku zúčastňovala spoločných posedení pri káve, zvyčajne mlčala a počúvala ostatných, čo ju prestalo baviť. Zdôvodňuje to svojou povahou, nedokáže sa v kolektíve presadiť a to ju veľmi sklamalo. Počiatočná motivácia spojená so sociálnymi faktormi sa

Tabuľka 3

Sekundárne faktory motivácie v percentách (%)

	Sekundárne faktory	Helena	Marta	Viera	Anna
1.	Príjemná trieda, pohodlný nábytok a vhodné umiestnenie	40	60	40	60
2.	Vybavenie miestnosti, pomôcky a technika (počítače, audio, video technika)	50	60	40	70
3.	Získanie nových priateľov, celkove sympatický kolektív	30	70	20	80
4.	Rituály po skončení hodiny (pravidelné posedenie na káve, prechádzky, spoločné záujmy aj mimo kurzu)	20	60	20	100
5.	Pocity spolupatričnosti, spoločného cieľa, povzbudzovanie sa a vzájomná pomoc	20	60	20	90
6.	Spolupráca a učenie sa v pároch a skupinách	50	50	30	100
7.	Obsahová a formálna vhodnosť učebnice a ďalšieho učebného materiálu	100	70	50	90
8.	Dostupnosť mimoučebnicového materiálu na precvičovanie a overovanie progresu doma	100	70	50	90
9.	Výber učiva, vhodnosť metód prezentovania a precvičovania angličtiny, využívanie modernej didaktickej techniky	60	10	50	80
10.	Využívanie organizačných foriem práce (párová, skupinová, hromadná, individuálna)	80	20	40	80
11.	výber úloh v súlade s cieľom hodiny (riadené, poloriadené, komunikačné úlohy, hry, zahrievacie aktivity)	90	10	60	90
12.	etické správanie učiteľa, celkový prístup k seniorom	90	40	60	90
13.	schopnosť vytvoriť príjemnú klímu, zmysel pre humor	80	20	60	100
14.	schopnosť učiteľa motivovať a povzbudiť nás	60	20	40	100
15.	pravidelné získavanie spätnej väzby od seniorov a prispôbovanie výučby (obsahu a foriem práce) ich požiadavkám	90	0	30	90

postupne strácala a znižovala aj priemernú intenzitu vzdelávacích potrieb, čo negatívne ovplyvnilo jej napredovanie v angličtine.

ANNA

U Anny všetky položky mali vysoký význam, boli pre ňu motivujúce a kurz splnil jej očakávania. Vypovedala, že sa výborne cíti v kolektíve, vyhovuje jej spôsob výučby a s učiteľkou majú priateľský vzťah. Cíti, že v angličtine robí pokroky, je rada, že môže využiť aj svoju záľubu v IKT a intenzívne si precvičuje angličtinu aj doma. Cíti sa byť modernou babičkou, s vnučkou sa spolu učia a preberajú na seba rolu učiteľky a žiačky.

3.3 Diskusia

Z výsledkov dotazníka pred uskutočneným kurzom môžeme konštatovať, že u dvoch respondentiek (Helena, Marta) mali motivačné faktory zamerané na vzdelávací cieľ (ovládanie anglického jazyka) vysoký význam a boli kľúčové v rozhodovacom procese. Ostatné motivačné faktory boli skoro bezvýznamné. Obe respondentky sú si vedomé svojich silných osobnostných vlastností, ktoré pozitívne ovplyvňujú ich zameranosť na cieľ.

U Vieri prevládali sociálne faktory a kurz angličtiny považovala len za prostriedok, ktorý jej pomôže saturovať nedostatky v sociálnych vzťahoch. Uvedomuje si svoje negatívne vlastnosti (pohodlnosť, lenivosť) a predpokladá, že režim spojený s kurzom tieto nedostatky minimalizuje. Jazykový kurz vidí aj ako prostriedok rozvoja svojej osobnosti.

U Anny všetky motivačné položky na začiatku kurzu boli pomerne vyrovnané. Štúdium angličtiny považovala za cieľ aj prostriedok sebarozvoja. Bola odhodlaná zvládnuť jazyk a zároveň získať nové sociálne kontakty. Za zaujímavé zistenie považujeme to, že respondentky s vysokou motiváciou vo vzdelávacích položkách (Marta, Helena) sa netúžili štylizovať do roly modernej seniorky. Myslíme si, že dôvodom mohol byť fakt, že majú svoj stály spoločenský okruh kontaktov a nemajú vnúťatá.

Kombinácia primárnych a sekundárnych motivačných faktorov rezultuje v rozhodnutí, či respondentky budú alebo nebudú pokračovať v kurze anglického jazyka.

Helenu, ktorá sa jednoznačne zamerala na zvládnutie jazyka a je veľmi samostatná, pozitívne ovplyvnila učiteľka s jej osobnostnými vlastnosťami a profesionálnymi zručnosťami. V prípade, že táto učiteľka bude viesť kurz aj budúci rok, Helena je rozhodnutá pokračovať v jazykovom vzdelávaní. Ale hlavne, výrazné zacielenie na čo najlepšie zvládnutie jazyka je tým

jednoznačným dôvodom, prečo chce v jazykovom vzdelávaní pokračovať aj v nasledujúcom ročníku.

U Marty sa nesplnili očakávania týkajúce sa realizačnej stránky kurzu a má veľmi silné výhrady k profesionalite vyučujúcej. Kurz nesplnil jej očakávania, hoci primárne motivačné faktory zamerané na vzdelávanie boli pre ňu dôležité. Viac motivujúce sú pre ňu sociálne faktory. Uvedené považujeme za hlavný dôvod, prečo sa Marta aj s dvomi priateľkami rozhodli, že nebudú pokračovať v jazykovom kurze na UTV, ale si nájdu súkromnú učiteľku. Aj napriek sklamaniu je Marta rozhodnutá pokračovať v jazykom vzdelávaní, ale inou formou.

U Viery boli vzdelávacie motivačné faktory veľmi nízke, kurz považovala za prostriedok získania sociálnych kontaktov. V tejto oblasti účasť na kurze nesplnila jej očakávanie a nepodarilo sa jej ani vytvoriť si nové sociálne kontakty. Rovnako sa motivácia vzdelávacích faktorov nezvýšila a rovnako nekompenzuje nízku motiváciu sociálnych faktorov. Je rozhodnutá, že nebude pokračovať v kurze nasledujúci rok. Zdôraznila, že možno skúsi iný kurz z ponuky UTV, ale ešte nie je rozhodnutá, aký.

Anna, u ktorej sú všetky položky vyrovnané a majú vysokú intenzitu, je presvedčená, že primerane napreduje, získala okruh známych, a teda určite bude pokračovať v ďalšom ročníku aj s niekoľkými „spolužiačkami“.

Zo získaných údajov respondentiek sme zistili, že osobnosť učiteľa/ky nie je vždy najdôležitejším motivačným činiteľom. Odôvodňujeme to tým, že naše frekventantky, u ktorých sa potvrdili menej motivujúce vzdelávacie faktory a viac boli preferované sociálne motivačné faktory, pozitívne hodnotili učiteľku prejavujúcu sa priateľskou povahou a schopnosťou vytvárať pozitívne vzťahy a atmosféru v triede. Odborné kompetencie učiteľky respondentky nepovažovali za najdôležitejšie. Naopak, frekventantky výskumu orientované na výsledok (znalosť angličtiny) pociťovali pedagogickú nekompetentnosť učiteľky veľmi negatívne, čo ich viedlo ku rozhodnutiu nepokračovať v jazykovom kurze.

Po odchode do dôchodku sa jedinec musí vyrovnat' s viacerými zmenami, ktoré nová životná situácia priniesla. Jazyková edukácia umožňuje vyrovnat' sa so zmenami v sociálnej oblasti a nadviazať nové vzťahy. Pre jedincov, ktorí stratili rodinné väzby (odchod detí, úmrtie partnera) a pracovné vzťahy, prichádzajú na vzdelávacie podujatia s vysoko nastavenými sociálnymi motivačnými faktormi. Ak sa ich očakávania naplnia počas trvania jazykového kurzu, sú ochotní vo vzdelávaní pokračovať, ak sa tak rozhodnú aj ich priatelia. Môže sa tak stať bez ohľadu na motiváciu vzdelávacích faktorov.

Záver

Kvalita života seniorov sa zvyšuje, ak súvisí s aktivitami, ktoré im umožňujú naplnenie potrieb. Mnohí seniori sa snažia aktívne žiť a hľadajú možnosti zmysluplného života. Jednou z činností je aj možnosť edukácie v rôznych odboroch. V ostatnom období viaceré vzdelávacie inštitúcie ponúkajú kurzy aj pre seniorov. Z hľadiska finančnej náročnosti sú to práve univerzity tretieho veku, ktoré umožňujú realizovať tento druh edukácie. Existuje veľa faktorov, ktoré ovplyvňujú seniora byť opäť v role učiaceho sa jedinca. Ak sa senior stane integrálnou súčasťou kolektívu a bude sa v ňom cítiť komfortne, môže to pozitívne kompenzovať nedostatky súvisiace s výučbovým procesom aj v tom prípade, že intenzita faktorov spojených so vzdelávaním nie je veľmi vysoká. Naopak, splnenie očakávaní spojených so vzdelávacími potrebami môže kompenzovať nižšiu kvalitu sociálnych vzťahov v heterogénnej skupine seniorov. Aj učiteľ môže byť tým faktorom, ktorý pozitívne alebo negatívne ovplyvní rozhodnutie o pokračovaní v jazykovom kurze. Na základe rozboru získaných údajov konštatujeme, že v našom výskume učiteľ mohol byť tým faktorom, ktorý negatívne ovplyvnil rozhodnutie seniora v tom prípade, ak u frekventanta mali primárne vzdelávacie faktory vysokú intenzitu a výučba/výsledky nespĺňali jeho očakávania. V takom prípade frekventant nepokračoval v kurze. Naopak, učiteľ mohol svojimi odbornými a osobnostnými kompetenciami zvýšiť intenzitu vzdelávacích motivačných faktorov u tých vzdelávaných seniorov, u ktorých boli sociálne faktory viac motivujúce ako vzdelávacie.

Literatúra

- HARMER, J. (2009). *How to teach English*. Harlow: Pearson Longman.
- HATÁR, C., & GROFČÍKOVÁ, S. (2016). Foreign language education of seniors. *Journal of Language and Cultural Education*, 4(1), 110–118.
DOI: <https://doi.org/10.1515/jolace-2016-0009>
- HOMOLOVÁ, E. (2018). *Jazyková edukácia seniorov*. Banská Bystrica: Belianum.
- KRYSTOŇ, M., & KARIKOVÁ, S. (2015). *Vzdelávanie seniorov*. Banská Bystrica: Belianum.
- MAREŠ, J. (1998). *Styly učení žáků a studentů*. Praha: Portál.
- PÁLENÍK, V. (2014). *Strieborná ekonomika – potenciál na Slovensku*. Bratislava: EÚSAV.
- Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky (2017). Dostupné z: <https://www.statpedu.sk>,
DOI: http://dx.doi.org/10.1207/s15326985ep2804_6
- ŠPATENKOVÁ, N., & SMÉKALOVÁ, L. (2015). *Edukace seniorů*. Praha: Grada.
- TUREK, I. (2014). *Didaktika*. Praha: Wolters Kluwer.

VAŠAŠOVÁ, Z. ET AL. (2016). *Psychológia učenia dospelých*. Banská Bystrica: Belianum.

Autorky

doc. PhDr. Eva Homolová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta, Katedra anglistiky a amerikanistiky, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, e-mail: Eva.Homolova@umb.sk

doc. PhDr. Zlata Vašašová, PhD., Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Pedagogická fakulta, Katedra psychológie, Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica, e-mail: Zlata.Vasasova@umb.sk